
Noter i marginen

Falske sensationer

Historie, og især samtidshistorie, er godt stof i medierne i disse år, med Anden Verdenskrig, besættelsestiden og Den Kolde Krig højest på hitlisten. Journalister, ofte af den unge generation, for hvem det meste er ganske nyt, kaster sig over den nære fortid, i mange tilfælde tydeligvis i håbet om at kunne afsløre hidtil ukendte tilfælde af manipulerende dobbeltspil, lodrette usandfærdigheder eller det, der er endnu værre, blandt de historiske aktører.

Dette almindelige journalistiske 'nyhedskriterium' er imidlertid ikke nødvendigvis den bedste eller mest frugtbare indgang til at beskæftige sig seriøst med fortiden – heller ikke den nære.

Et godt og lærerigt eksempel var de to tv-udsendelser om dansk atomvåbenpolitik under Den Kolde Krig i 1950'erne og 1960'erne, *Danmarks hemmelige atomforsvar*, som DR-TV's DR2 sendte i december 2004, suppleret af to samtidige helsidesartikler i Jyllands-Posten. De to tv-udsendelser blev i øvrigt genudsendt hele tre gange på DR i de følgende uger.

Den gennemgående hovedpåstand i programmerne og artiklerne var, at skiftende regeringer i perio-

den bedrev et systematisk atompolitisk "dobbeltspil", idet de ifølge journalisterne over for offentligheden søgte at skjule, at de i al hemmelighed i samarbejde med de NATO-allierede systematisk forberedte og trænede det danske forsvar til at bruge atomvåben i tilfælde af krig, dvs. i forsvaret mod en Warszawapagt-invasion af Danmark. Konklusionen var med andre ord, at danske forsvarsstyrker med sikkerhed ville bruge atomvåben i krigstilfælde. Danmark var, hed det, "klar til atomkrig".

Til støtte for disse påstande brugte journalisterne sammenklippede småstumper af filmede og ikke-filmede interviews med forskellige militærpersoner, bl.a. daværende tjenstgørende, en højtplaceret embedsmand, samt et par historikere – inklusive undertegnede. Ikke mindst udtalelserne fra de militære "første-handsvidner", som berettede om deres træning i håndtering og brug af atomladninger, måtte virke overbevisende på seeren eller læseren.

Den valgte journalistiske vinkling af sagen var problematisk og i sin konsekvens vildledende af i hvert fald tre årsager.

For det første er det ikke retvisende at karakterisere den formulerede

danske atomvåbenpolitik under Den Kolde Krig som grundlæggende et “dobbeltspil” og præget af ganske uberettiget hemmelighedskræmmeri – i hvert fald ikke af de grunde, journalisterne anførte. Politikken byggede på en principiel om end tøvende tilslutning til NATOs overordnede strategi, der, som alle vidste, i sidste instans beroede på det amerikanske atomvåben. Det danske forsvar var ikke atombevæbnet, og Danmark sagde således nej til atomvåben på dansk jord “under de nuværende (eller foreliggende) omstændigheder”, som den officielle standardformulering lød fra starten i 1957.

Men den indirekte, logisk indlysende konsekvens heraf var, at spørgsmålet om atombevæbning af forsvarret i krigstilfælde blev holdt åbent. Således blev det givetvis også forstået i samtiden, og ingen politikere foregøglede nogensinde offentligheden, at Danmark ville kunne undgå at blive berørt af atomvåben i tilfælde af krig. Efter stærkt pres fra de allierede blev der derfor også omkring 1960 bygget depoter i Jylland, som blev forberedt til i givet fald – efter dansk accept – at modtage atomladninger. At det sidstnævnte skete i yderste fortrolighed, kan danske beslutningstagere næppe klandres for – der var trods alt tale om militære hemmeligheder, som kunne blive af åbenlys betydning for landets sikkerhed i krig.

Men hvad der mere konkret kun-

ne tænkes at ske i en krigssituation var rigtignok ikke noget, selv ledende politikere eller forsvarsledelse gerne talte om – og vel at mærke ikke engang med hinanden bag de lukkede døre, ved vi i dag fra nu tilgængelige udenrigsministerielle akter. Sagens kerne var, at spørgsmålet – hvor utroligt det måske end kan lyde i dag – aldrig blev gennemdrøftet eller afklaret mellem de danske og de NATO-allierede myndigheder.

Atombevæbning i krigstid

Årsagen hertil skal ses i sammenhæng med den “journalistiske histories” anden problematiske omstændighed, nemlig den helt ignorerede, at spørgsmålet om eventuel atombevæbning af det danske (og det norske) forsvar i krigstid i realiteten blev afgjort allerede i 1963. Dette år meddelte NATOs amerikanske øverstkommanderende (SACEUR), general Lemnitzer, på tophemmelig og absolut *need-to-know*-basis chefen for NATOs Nordkommando sin beslutning om at give afkald på atombevæbning af danske og norske styrker i krigstid.

Grunden var, at de to landes regeringer fortsat afviste at indgå formelle og offentliggjorte regeringsaftaler med USA om overføring af atomladninger i krigstid, og at der ikke var udsigt til, at sådanne aftaler ville blive indgået. En væsentlig medvirkende årsag til afvisningen på i hvert fald dansk side var, at der blandt le-

dende embedsmænd og politikere herskede en dybtliggende skepsis over for, om et lille, fladt og tætbe-folket land som Danmark overhovedet meningsfuldt lod sig forsvare med atomvåben. Faktisk havde det siden begyndelsen af 1950'erne været en gennemgående, om end af nærliggende grunde aldrig offentligt udtrykt dansk opfattelse på øverste plan, at en forsvarskrig udkæmpet med atomvåben på dansk jord med stor sandsynlighed ville betyde landets og befolkningens fysiske ud-slettelse.

Under alle omstændigheder kunne fuld træning og oplæring af ikke-amerikanske styrker i atomvåben-brug ikke finde sted under USA's særdeles stramme atomenergilo-vgivning uden de nævnte bilaterale aftaler. Af hensyn til afskrækkelses-effekten over for Østblokken forblev SACEURs 1963-beslutning dog ale-ne kendt af den snævraste inder-kreds, og derfor fortsatte også i de følgende år en vis, begrænset træning i felten af visse danske (og norske) enheders håndtering og brug af taktiske atomvåben – men altså uden de sidste, afgørende faser, som forudsatte den nævnte aftale, og givetvis uden at de pågældende enheder fik den fulde sammenhæng at vide.

Det hører med i dette billede, at den atomare uddannelse af flyve-våbnets betjeningspersonel (til ja-gerbomberne F-100 og F-104 og til *Nike*-rakterne) ophørte allerede i

1960, mens hærens atomart kapable *Honest John*-rakter i 1963 blev over-ført til mobiliseringsstyrkerne og omkring 1970 helt udfaset. I 1974 udgik også hærens andet atomart kapable våben, 203 mm-*haubits'en*, af beredskabet, mens personellet til det tredje, 155 mm-*haubits'en*, aldrig blev oplært atomart.

Danske flådestyrker fik aldrig no-gen atomar kapacitet.

Intet af det foregående anfægter naturligvis, at amerikanske og/eller britiske atomart udrustede flystyrker og/eller vesttyske atombevæbnede hærstyrker kunne – og sandsynligvis ville – komme til Danmark i krigs-tilfælde, og at disse styrker kunne bruge deres medbragte atomvåben på dansk jord. Pointen er, at danske styrker på grund af de manglende forhåndsftaler selv ikke i krigstid ville have haft noget med atomlad-ningerne at gøre. I hvert fald skulle USA's Kongres først på dispensation udstede en tilladelse hertil, hvorefter de danske styrker skulle lynop-læres – vel at mærke efter, at (atom)-krigen var brudt ud. Enhver kan for-stå, at det var en mere end tvivlsom forudsætning.

Vildledende vinkling

Den tredje årsag til den valgte jour-nalistiske tilgangs problematiske ka-rakter er, at samtlige ovennævnte oplysninger kunne have været, og i realiteten var, til rådighed for jour-nalisterne under deres forarbejde.

De havde imidlertid på forhånd lagt sig fast på den nævnte vinkel, altså påstandene om systematisk forberedelse af dansk atombevæbning i krig og heraf følgende “dobbeltspil”.

Stort set alle herimod stridende oplysninger og tolkninger, som de modtog (i hvert fald af undertegnede, både i timelange baggrunds-samtaler og i et fem kvarter langt interview for rullende kamera), blev derfor enten helt udeladt eller stærkt nedtonet. Nettoresultatet var, at det endelige journalistiske produkt tegnede et ganske misvisende og forvirrende billede af sit emne.

En yderligere konsekvens var i øvrigt, at specielt tv-programmerne i kraft af fortæller-*speaks*, af underlægningsmusikken og af en usammenhængende sammenklipning af i øvrigt ofte originale og velvalgte ugerevyklip m.m. var sovset ind i en atmosfære af “her kommer nogle sensationelle førstegangs-afsløringer af hemmelige historiske dokumenter om dansk atomvåbenpolitik”. Dét indtryk blev den uforberedte seer bibragt på trods af, at så godt som alle de *rigtige*, oprindelig dybt fortrolige oplysninger, som programmerne videregav om dansk atomvåbenpolitik i 1950’erne, var hentet dels fra min 10 år gamle disputats om dansk NATO-politik i perioden, hvor de dengang stod at læse for første gang, dels – for Grøn-

lands vedkommende – fra DUPIs Hvidbog fra 1996/97.

I tv-programmerne fremstod oplysningerne imidlertid nærmest, som om de lige var gravet frem, for en stor del af journalisterne selv. Et nærmest komisk eksempel på det uberettigede sensationspræg var “afsløringen” af, at der under det meste af Den Kolde Krig havde ligget atomgranater i depotet i Meyn nær Flensborg, lige syd for den danske grænse. Hvad journalisterne ikke fortalte var, at den til vished grænsende formodning om netop dette fik “Kampagnen mod Atomvåben” til at arrangere store protestdemonstrationer og -marcher mod Meyn allerede i begyndelsen af 1960’erne!

Det er desværre umuligt at undgå at citere *Musen Almanach*, når en passende konklusion skal drages vedrørende dette stykke journalistiske historieskrivning: “Det gode var ikke nyt, og det nye var ikke godt”.

Poul Villaume er dr.phil. og professor i samtidshistorie ved Saxo-Instituttet, Afd. for Historie, Københavns Universitet.

Han har bl.a. skrevet “Allieret med forbehold – Danmark, Nato og den kolde krig” 1949-1961 (Kbh., 1995) og sammen med Thorsten Borring Olesen “I blokopdelingens tegn”. Dansk udenrigspolitisk historie, bd. 5, 1945-1972 (Kbh., 2005).